

Самчук Тарас,

*магістр історії, аспірант
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
e-mail: samchuk.taras@gmail.com*

¹ Самчук, Т. (2016).

Становлення університетського простору в Києві (до історії перших приміщень Університету св. Володимира) *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Зб. наук. пр. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту (Вип. 27), 35-42, Самчук, Т. (2016). Формування університетського простору в Києві (до історії перших будинків Університету святого Володимира) Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. (Вип. 4 (131)), С. 69-75. Також вийшов друком тематичний календар на 2017 рік, присвячений історії перших будинків Університету св. Володимира. Календар проілюстрований значною кількістю мап Києва 1830-50 х. рр., креслень та зображень перших приміщень Університету св. Володимира. * Традиційно історія Університету св. Володимира має періодизацію за університетськими статутами. Перший період охоплює 1833-1842 рр. Одночасно ця періодизація підходить і для висвітлення просторового аспекту історії університету, оскільки у 1842 році Університет св. Володимира покинув орендовані приміщення і перемістився у власну будівлю на вул. Володимирській.*

² Андреев, А. Ю., Посохов, С. И. [ред.] (2012). Університет в Российской империи XVIII – первой половины XIX века. М.: РОССПЭП, С. 663.

РОЗШИРЕННЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО ПРОСТОРУ В КИЄВІ

(до історії перших приміщень університету св. Володимира)

У статті розглядається історія перших приміщень Університету св. Володимира у контексті формування університетського простору в Києві. Висвітлено подробиці будівництва орендованих університетом будинків та встановлено місце їх розташування в міському просторі Києва. Для цього були широко використані архівні та картографічні джерела. У дослідженні проаналізовано деталі орендних договорів щодо найму будинків для Університету св. Володимира. Вказано, які колекції та структурні підрозділи університету розташовувалися у кожному з орендованих будинків. Головні висновки вказують на те, що університетський простір включав не тільки будівлі, а й значні за площею орендовані садиби з рядом господарських приміщень. Протягом 1834–1842 рр. будівлі Університету св. Володимира розташовувалися поруч з тогочасним адміністративним центром міста і губернії, у престижних, аристократичних районах Києва – Липках та Печерську.

Ключові слова: університетський простір, Київ, Університет св. Володимира.

У попередніх статтях ми вже висвітлювали процес становлення та формування університетського простору в Києві¹. Дана публікація є продовженням розпочатого дослідження і торкається питання подальшого розширення простору Університету св. Володимира у перший період його існування*.

Дослідження історії перших будинків Університету Св. Володимира ми будемо здійснювати використовуючи поняття «університетський простір». Розуміючи останнє як багаторівневе визначення, проте трактуємо його у вузькому значенні, як фізичний простір університету (його територія та комплекс університетських будівель)². У широкому значенні до університетського простору слід відносити не лише будівлі університету, а й гуртожитки, квартири студентів, викладачів, пансіони, лікарні, трактири, кав'ярні, кондитерські, де бували члени університетської корпорації. Також часто вживається поняття «університетське середовище» – простір поширення ідеї університету, міста і регіони, звідки і куди везли університетську культуру. Дослідник Т. Жуковська вводить

³ Жуковская, Т.Н. (2009). Петербургский университет первой трети XIX в. в городском пространстве. Социальная история: Ежегодник. СПб., С. 41-67.

⁴ (1911). Столетие Киевской первой гимназии (1809-1811-1812). Т.1. Киев, С. 475.

⁵ Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК України), ф. 707, оп. 87, спр. 150, арк. 45.

⁶ Шульгин, В. Я. (2010). История университета Св. Владимира. К.: Лыбидь, С. 96.

⁷ ЦДІАК України, ф. 707, оп. 87, спр. 295, арк. 21.

* Споруджений в середні XVIII ст., Кловський палац пережив багато змін. Бувався він на кошти Києво-Печерської лаври, для потреб останньої, однак, згодом слугував іншим цілям. Протягом XVIII ст. тут розміщувалися: провіантні магазини, військовий госпіталь, у ньому мешкав київський цивільний губернатор. У 1811 році в палаці облаштувалася Київська гімназія, яка перебувала в його стінах до 1857 року.

поняття «розсіяний університет» для позначення комунікативних мереж університету та сфери поширення ідей³.

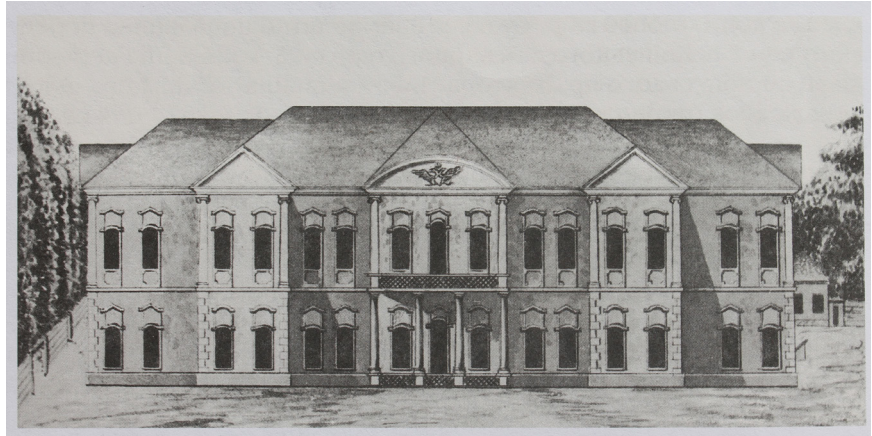
Таким чином, ми прагнемо окреслити університетський простір в Києві шляхом визначення місця розташування університетських будинків на території міста та висвітлити їх історію в контексті використання приміщень університетом. Вважаємо, що узагальнення фактографічних матеріалів з історії будівель є відправним та необхідним етапом для реконструкції університетського простору. У подальших публікаціях сподіваємося значно ширше окреслити поняття «університетський простір».

Протягом 1834 та першої половини 1835 років адміністрації Університету св. Володимира вдалося облаштувати необхідні приміщення для проведення занять та розміщення колекцій. Таким чином був сформований просторовий кістяк університету першого періоду його існування. Наприкінці 1835 року вдалося створити повноцінний функціонуючий університет, який у просторовому відношенні охоплював декілька садиб на Липках та Печерському форштадті. Між орендованими приміщеннями утворилася система університетських просторових зв'язків та комунікацій. Попри це, нові виклики, які поставали перед університетом, вимагали розширення його фізичного простору. Зокрема, це зумовлювалося швидким збільшенням кількості студентства. Наприклад, якщо в 1834 році було лише 62 студенти, то в 1838 році їх було вже 267. Поставав ряд нових проблем, які потребували вирішення. Найбільш нагальними були питання забезпечення студентів житлом, підтримки охорони здоров'я та регулярного здійснення релігійних обрядів вихованцями Університету св. Володимира.

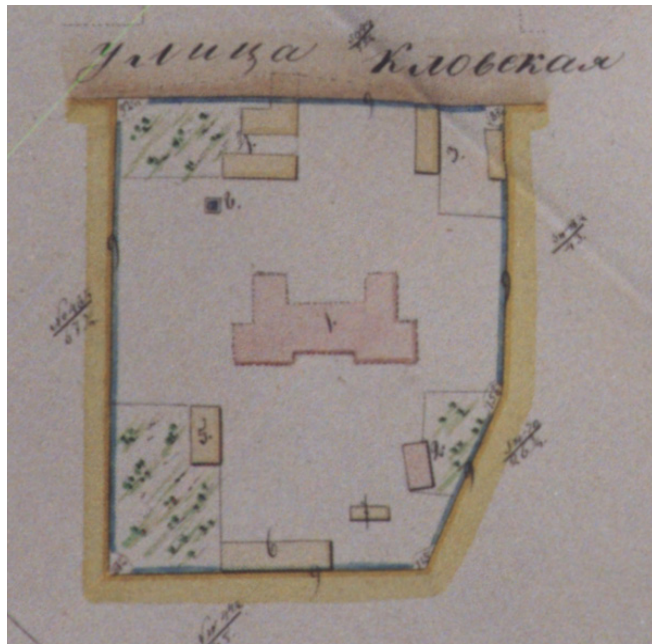
У першу чергу, адміністрація університету взялася за вирішення питання охорони здоров'я студентів. Попереднє приміщення спільної лікарні для вихованців київських навчальних закладів було замінено на **будинок Севастьянова**. Про цей будинок залишилося дуже мало інформації. Відомо, що садиба генерал-майора Севастьянова знаходилася поруч з ділянкою генеральші Ахте. Обидва будинки розташовувалися на Хрещатику навпроти театру. Протягом 1834-1835 років в одноповерховому дерев'яному будинку і двох флігелях генерал-майора Севастьянова розташовувався Конвікт бідних дворян і Школа землемірів⁴. Наприкінці 1835 року до садиби Севастьянова перемістилася спільна лікарня київських навчальних закладів. Частка університету у загальній сумі оренди становила 400 рублів асигнаціями⁵. Як мінімум до 1839 року Університет св. Володимира винаймав частину будинку в генерал-майора⁶. Згодом загальна лікарня київських навчальних закладів змінила будинок⁷, а подальша співпраця з Севастьяновим, вірогідно, була припинена.

Одним з елементів університетського простору також був **Кловський палац***. Палац пов'язувала з університетом церква. Студенти були зобов'язані регулярно відвідувати богослужіння, сповідатися та ін., для цього спочатку їм була призначена Андріївська церква, що спричиняло ряд незручностей через віддаленість останньої від університетських будинків. За клопотанням Попечителя Київського навчального округу Є. фон Брадке, з благословен-

Київська гімназія.
1836 р.

План території
Київської гімназії.
1834 р.

⁸ Ковалинський, В. В. (2006). Київські мініатюри. Книга перша. К.: Купола, С. 73.

⁹ ДАК, ф. 16, оп. 469, спр. 572, арк. 27.

* Гербель Василь Васильович (1790-1870) – генерал-лейтенат, походив з родини військових, народився у 1790 р., освіту здобув у Артилерійському корпусі. З 1807 р. розпочав військову кар'єру. Брав участь у кампанії 1812 року та закордонному поході російської армії. У 1826 р. отримав звання генерал-майора. Брав участь у придушенні Польського повстання 1830-31 рр. Протягом 1832-1849 рр. Василь Гербель займав посаду командира Шосткінського порохового заводу.

ня митрополита Філарета у жовтні 1838 року була відкрита церква в залі на другому поверсі Кловського палацу. Для її облаштування був використаний іконостас похідної церкви головного штабу 1-ї армії. Його раніше передав університету фельдмаршал князь Остен-Сакен⁸.

У 1840 році адміністрація Університету св. Володимира здійснила ремонт у приміщенні, орендованому під університетську церкву⁹. Очевидно, що зал Кловського палацу використовувався для розміщення університетської церкви до переходу університету у власне приміщення, тобто до 1842 року.

Наступним етапом у розширенні університетського простору стало створення спеціальних будинків для спільного проживання студентів. Головною причиною появи таких будинків була необхідність надати бідним вихованцям університету прийнятні побутові умови проживання. Для цього адміністрація університету вирішила створити «заведение для недостаточных студентов». З одного боку, це була форма благодійності, а з іншого, – форма контролю над вихованцями університету. Для потреб закладу спочатку винаймався **будинок генерал-лейтенанта Василя Гербеля***. Будівля розташовувалася на вулиці Олександрівській на-

У 1849 р. призначений інспектором порохових заводів, а в 1855 р. вийшов у відставку. Помер у 1870 р., похований у Санкт-Петербурзі. Наприкінці 1830-х початку 1840-вих у Благородному пансіоні при Першій Київській гімназії навчався його син, згодом відомий поет-перекладач, літератор Микола Гербель. (1916) Гербель Василий Васильевич. Русский биографический словарь. Т. 5., С. 483-484 М.: тип. Г. Лисснера и Д. Совко.

¹⁰ Иконников, В. С. (1904). Киев в 1654-1855 годах: исторический очерк. К.: Типография Императорского Унтверситета св. Владимира, 247; Шероцкий, К. В. (1917). Киев. Путеводитель. К.: Фото-лито-типография «С.В. Кульженко», С. 318; Ернст, Ф. (1930). Київ. Провідник. К., 407-408.

¹¹ Кальницький, М. (2014). Гимназии и гимназисты. К.: Сидоренко В. Б., С. 64.

¹² Ернст, Ф. (1930). Київ. Провідник. К., С. 408.

¹³ Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Відділ картографії (НБУВ ВК), № 22284; НБУВ ВК, № 22289.

¹⁴ Ернст, Ф. (1930). Київ. Провідник. К., С. 407-408.

¹⁵ Кальницький, М. (2014). Гимназии и гимназисты. К.: Сидоренко В. Б., С. 64.

¹⁶ Державний архів м. Києва (ДАК), ф. 16, оп. 371, спр. 17, арк. 1 зв., 4 зв.

¹⁷ Иконников, В. С. (1904). Киев в 1654-1855 годах: исторический очерк. К.: Типография Императорского Унтверситета св. Владимира, С. 247.

впроти Царського саду¹⁰. Сьогодні приблизно на цьому ж місці розташовується будівля гуманітарних інститутів НАН України за адресою вулиця М. Грушевського 4¹¹.

Наразі нам не вдалося точно встановити дату побудови будинку Гербеля. Ф. Ернст вказував орієнтовний період спорудження будівлі як 1820-ті – початок 1830-х років¹². Проте, ми можемо бачити будинок на мапах Києва значно раніше. Будинок Гербеля був мурованим, що було рідкістю для забудови міста початку XIX ст., саме тому його позначали на картах. Зокрема, на планах Києва 1812 року і 1819 року бачимо лише один мурований будинок навпроти Царського саду¹³. Отже, будинок був збудований до 1812 року, очевидно, ділянка була виділена у період активної забудови Липок на початку XIX ст., а Василь Гербель купив садибу із будинком значно пізніше.

Будинок був двоповерховим та мурованим, з декоративним оформленням у класичному стилі. Його фасад на другому поверсі прикрашав портик із шести корінфських колон¹⁴. Фронтон портика був прикрашений ліпниною, вікна другого поверху увінчувалися сандриками різного типу. На фасаді верхнього поверху налічувалося 10 вікон та одні двері з виходом на невеликий балкон по центру будинку. Нижній поверх налічував 9 вікон та двоє вхідних дверей по обидва боки приміщення¹⁵.

Ще з 1834 року будинок генерал-лейтенанта Василя Гербеля був орендований адміністрацією Київського навчального округу для потреб навчальних закладів міста. У документації фігурує «дом генеральши Гербелевой»¹⁶, очевидно, що господарськими справами в Києві займалася дружина генерал-лейтенанта. У 1836 році в будинку Гербеля була урочисто відкрита і згодом тимчасово діяла Друга київська гімназія¹⁷.

Наприкінці 1837 року будинок генерал-лейтенанта Гербеля винайняла адміністрація Університету св. Володимира для розташування незаможних студентів. Окрім мурованого двоповерхового будинку винаймалися дерев'яний флігель та служби, які знаходилися на території садиби. Плата за оренду приміщень становила

Будинок В. Гербеля.
Фото середини 1930-х рр.

¹⁸ ДАК, ф. 16, оп. 465, спр. 28, арк. 226.

¹⁹ ДАК, ф. 16, оп. 465, спр. 49, арк. 109 зв.-111 зв.

²⁰ ДАК, ф. 16, оп. 469, спр. 572, арк. 299.

²¹ Ернст, Ф. (1930). Київ. Провідник. К., С. 408.

²² Кальницький, М. (2014). Гимназии и гимназисты. К.: Сидоренко В. Б., С. 64.

* Сучасні назви вулиць: вул. Гімназична – вул. П. Орлика; вул. Еспланадна – вул. Академіка Богомольця і Виноградний провулок; вул. Шовковична – зараз має таку саму назву.

²³ Державний архів Київської області (ДАКО), ф. 1542, оп. 1, спр. 259, арк. 1.

* Переведення одиниць виміру у метричну систему здійснювалося за наступним відношенням: 1 сажень = 213,36 см., 1 аршин = 71,12 см., 1 вершок = 4,44 см., 1 фут = 30,48 см. Див. Шостьин, Н.А. (1975). Очерки истории русской метрологии. XI – начало XX века. М.: Издательство стандартов, 256. При підрахунках розміри для зручності округлялися до десятих. У підрахунках можливі певні неточності, оскільки розміри ділянок не є однаковими на картах різного часу.

²⁴ НБУВ ІР., ф. 28, № 858, арк. 1.

3700 рублів асигнаціями. Для нагляду за студентами в будинку із вихованцями університету мав знаходитися один із помічників Інспектора студентів¹⁸.

У 1839 адміністрація Університету св. Володимира платила за оренду 1057 рублів 14 2/7 копійок сріблом на рік. До квітня 1839 року будинок займали незаможні студенти університету, а у флігелі на території садиби мав квартиру помічник Інспектора студентів. У зв'язку із закриттям університету в 1839 році, через виявлення підпільної організації польських студентів, будинок залишився порожнім, чим скористався Попечитель київського навчального округу, влаштувавши в ньому власну квартиру¹⁹.

Остання згадка про найм «дома генерал-лейтенанши Гербель» фіксується 15 листопада 1840 року. У документації Правління Університету св. Володимира зазначалося, що за 4 місяці 15 днів оренди будинку слід заплатити 396 рублів 42 5/7 копійок сріблом²⁰. Оскільки в листопаді 1840 року незаможні студенти були переведені в будинок Хоецького, то саме ця дата фіксує завершення співпраці Університету св. Володимира та генерал-майорші Гербель. Згодом в будинку містилася станція Московсько-Києво-Воронезької залізниці²¹. Будинок проіснував доволі довго і був зруйнований лише у 1941 році²².

Наступним приміщенням закладу для незаможних студентів став **будинок Хоецького**. Очевидно, цей будинок був вибраний з огляду на те, що він розташовувався ближче до інших університетських будинків та до головного корпусу університету, який в той час був на завершальному етапі будівництва. Таке розташування полегшувало переміщення студентів між університетськими приміщеннями і водночас робило фізичний простір університету більш цілісним.

Будинок Хоецького був збудований у проміжку 1833-1836 років, під час активної забудови простору довкола Кловського палацу. Цю думку підтверджує креслення 1836 року, на якому детально зображено 10 садіб, які розташувалися довкола Кловського палацу, обмежені вулицями Гімназичною, Еспланадною та Шовковичною²³.

Садиба поміщика Сквирського повіту Київської губернії Петра Хоецького була розташована поблизу Кловського палацу. Передня сторона ділянки межувала із садибою гімназії, тильна сторона виходила до вулиці Еспланадної. Бічна сторона ділянки виходила на Гімназичну вулицю. Через вулицю Еспланадну розташовувався город Петра Хоецького. Сама ж ділянка мала прямокутну форму розміром 40×15 сажнів (85,3×32 м.)*²⁴.

Восени 1840 року Петро Хоецький здав в оренду Університету св. Володимира власну садибу для розміщення незаможних студентів та одного з помічників Інспектора студентів. Окрім дерев'яного двоповерхового будинку в оренду здавалися дерев'яний флігель, кухня, сараї, конюшня, комора, льодовня, підвал і колодязь. Про головний будинок, де розташовувалися студенти інформації мало. Відомо лише, що верхній поверх налічував 8 кімнат. Його займали незаможні студенти. Нижній поверх мав 10 кімнат: 5 з них були зайняті студентами, інші 5 займали помічник Інспек-

²⁵ ДАК, ф. 16, оп. 465, спр. 57, арк. 90.

²⁶ ДАК, ф. 16, оп. 469, спр. 572, арк. 294-296.

²⁷ НБУВ ВК, № 22339.

²⁸ НБУВ ІР, ф. 28, № 861, арк. 1.

²⁹ ДАК, ф. 16, оп. 465, спр. 57 арк. 90.

³⁰ Капустян, В.В. (відп. ред.). (1989). Ботанічний сад ім. акад. О.В. Фоміна Київського державного університету. К.: Вища шк. Вид-во при Київ. Ун-ті, С. 7.

* Архітектор В. Беретті планував оформити схил поруч з будинком університету в стилі англійського саду, тобто до західного фасаду мав прилягати луг, який повинен був спускатися вниз по пагорбі в обрамленні дерев. Шпагін, В. (2016). Беретті бачив його таким. Київський університет. № 5 (2216). Травень, С. 4.

³¹ Капустян, В.В. (ред.). (2009). Ботанічний сад імені академіка О.В. Фоміна, 1839-2009: путівник-довідник. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», С. 7.

³² ДАК, ф. 16, оп. 465, спр. 49, арк. 111 зв.

тора студентів та кухня. У дерев'яному флігелі було 4 кімнати, в яких розташовувалися гардероб, їдальня і буфет²⁵.

Згідно контракту термін оренди визначався з 15 листопада 1840 року до 15 червня 1842 року, тобто на рік та сім місяців. Оплата за найм садиби становила 857 рублів 14 2/7 копійки сріблом. П. Хоецький брав на себе обов'язок привести до ладу всі приміщення садиби для поселення студентів. Зі свого боку, адміністрація Університету св. Володимира зобов'язувалися виконувати військові та поліцейські повинності, займатися прибиранням двору, чисткою димоходів та влаштовувати ілюмінацію у святкові дні²⁶.

Детальне розташування будівель у садибі Хоецького можемо бачити на карті Палацової частини середини 1840-х років²⁷. Найбільш інформативною для характеристики головного будинку є карта 1854 року, на якій чітко видно, що головний будинок в садибі Хоецького мав «Г»-подібну форму і розташовувався на розі вулиць Еспланадної та Гімназичної²⁸.

Відразу після завершення терміну найму будинки садиби Хоецького були покинуті незаможними студентами, які перемістилися в будинок Самойловича, а звідти, 19 вересня, – до новозбудованого корпусу Університету св. Володимира²⁹, а згодом до будинку Петрова, який розташовувався поруч з будівлею університету.

Розширення університетського простору також відбувалося за рахунок створення нових структурних одиниць університету. Наприклад, це стосувалося закладення **ботанічного саду**. Ще у 1834 року до колекцій університету було прийнято 513 рослин 34 видів, які довелося розмістити у Царському саду, оскільки власного ботанічного саду Університет св. Володимира ще не мав³⁰. У 1836 році розпочалися роботи щодо його створення. Спочатку для ботанічного саду пропонувалося використати сад Жандармського полку, чи сад Кадетського корпусу. Оскільки перший викладач ботаніки Університету св. Володимира Вілібальд Бессер визнав непридатним для ботанічного саду місце на лівому схилі р. Либідь поруч із запланованим головним корпусом університету*. Ділянка була вкрита чагарниками та рідколіссям і була непридатною для сільськогосподарського використання, тому і збереглася без істотного втручання людини. Бессер наводив наступні аргументи: по-перше, на означеній ділянці була низька якість ґрунтів, а по-друге, вона була вкрита схилами із залишками інтенсивної ерозії³¹.

З 1838 року ботанічний сад перейшов під опіку Рудольфа Траутфеттера. Він активно розпочав роботу по закладенню ботанічного саду. Перш за все, Траутфеттер здійснив ретельний огляд ділянки поблизу головного корпусу університету, який на той час тільки будувався, і дійшов висновку, що ботанічний сад все ж таки можна на ній створити. Також професор ботаніки ініціював створення тимчасового ботанічного саду. Для цього у 1839 році для облаштування ботанічного саду адміністрація Університету св. Володимира винаймала ділянку та **будинку у київського міщанина Посталиченка**, які призначалися для садівника та розміщення рослин. Плата за оренду становила 57 рублів 58 2/7 копійок сріблом на рік³². Будинок був одноповерховим та дерев'яним, на 5 кімнат. Він знаходився в Либідській частині Києва. Також на ді-

³³ ДАК, ф. 16, оп. 465, спр. 57, арк. 90 зв.

³⁴ ДАК, ф. 16, оп. 465, спр. 53, арк. 109.

³⁵ Шмальгаузен, И. Ф. (1884). Ботанический сад. Историко-статистические записки об ученых и учебно-вспомогательных учреждениях Императорского Университета Св. Владимира (1834-1884). К.: в типографии Имп. Ун-та Св. Владимира, С. 142.

³⁶ Там само, С. 142-143.

³⁷ Там само, С. 149.

³⁸ ДАК, ф. 16, оп. 465, спр. 59, арк. 140.

³⁹ ДАК, ф. 16, оп. 377, спр. 11, арк. 1-2 зв.

⁴⁰ ЦДІАК України, ф. 707, оп. 87, спр. 697, арк. 1.

⁴¹ ДАК, ф. 16, оп. 377, спр. 11, арк. 5.

⁴² ЦДІАК України, ф. 707, оп. 87, спр. 697, арк. 1.

⁴³ ДАК, ф. 16, оп. 377, спр. 11, арк. 9.

лянци Посталиченка розташовувалися дві однокімнатні кухні, які орендувалися для потреб ботанічного саду³³. У 1841 році ціна за оренду незначно зросла до 60 рублів сріблом. Також неподалік будинку Посталиченка адміністрація університету винаймала два городи в міщанок Попової та Байдачної з платою по 20 рублів сріблом кожній³⁴.

У 1842 році додатково було найнято дві оранжереї у садівника Християні для розміщення рослин, перевезених з Вільно³⁵. У цьому ж році роботи з облаштування саду були прискорені настільки, що тимчасовий ботанічний сад був закритий. У перші роки існування ботанічного саду штатна сума на його утримання становила 6000 рублів асигнаціями або 1714 рублів 20 копійок сріблом. З 1842 року сума зросла до 3000 рублів сріблом³⁶. Першопочатково сад був засаджений в більшості деревами та кущами, які в дикому вигляді зустрічалися в околицях Києва³⁷.

У 1843 році університет все ще продовжував орендувати будинки Посталиченка³⁸, але судячи з того, що колекція рослин активно переміщувалася ближче до будівлі головного корпусу університету, то це був останній рік оренди.

Наступним значним розширенням як фізичного простору, так і структури університету стало заснування медичного факультету. Поштовхом до відкриття медичного факультету в університеті стало закриття Віленської медико-хірургічної академії. Колекції та бібліотека останньої були переміщені до Києва.

Ще в липні 1840 року Попечитель Київського навчального округу надсилав пропозиції щодо заснування медичного факультету Міністру народної освіти, проте активні організаційні дії розпочалися лише на межі 1840-41 років. Попечитель пропонував тимчасово орендувати приватні будинки для медичного факультету. Урочисте відкриття факультету планувалося на початок осені 1841 року «тот час после летних вакаций»³⁹.

Для розміщення медичного факультету було запропоновано декілька будинків. Адміністрація Університету св. Володимира зупинилася на **будинку полковника Фреймана**, який знаходився «при спуске на Крещатик на Лютеранской улице». Вже в лютому 1841 року Правління Університету св. Володимира запропонувало Попечителю винайняти будинок на період з 1 червня 1841 року до 1 червня 1842 року, на що останній погодився⁴⁰. За оренду пропонувалося платити 5000 рублів асигнаціями або 1428 рублів 54 $\frac{1}{4}$ копійок сріблом⁴¹, згодом сума була дещо зменшена до 1228 рублів 57 копійок сріблом⁴².

Для розташування медичного факультету університетська адміністрація підбрала доволі простору будівлю. Будинок Фреймана був триповерховий. Ззовні він був потинькований та вибілений⁴³. Перший поверх був мурованим, на ньому розташовувалися Інститут казеннокоштных студентів медичного факультету, буфет та умивальня, всього 5 кімнат. Другий та третій поверхи були дерев'яними. На другому поверсі містилися анатомічний театр, анатомічний кабінет і зоологічний кабінет, всього 6 кімнат. Верхній поверх займали помічник Інспектора студентів, помічник прозектора анатомії і 1 кімната призначалася для колекції зоологічного кабінету, всього 7 кімнат. На території садиби розташовувалися:

⁴⁴ ДАК, ф. 16, оп. 465, спр. 57, арк. 90-90 зв.; ДАК, ф. 16, оп. 377, спр. 11, арк. 8.

⁴⁵ ДАК, ф. 16, оп. 465, спр. 57, арк. 90-90 зв.

дерев'яний флігель, приміщення кухні для студентів, декілька господарських будівель (сараї, конюшні), сад і колодязь⁴⁴.

Медичний факультет Університету св. Володимира недовго розміщувався в будинку Фреймана. Вже 1 липня 1842 року він був переміщений до новозбудованого університетського корпусу⁴⁵. Заснування медичного факультету та оренда для нього спеціального приміщення стали останніми заходами, які вплинули на розширення фізичного простору університету протягом першого періоду його існування.

Підсумовуючи можемо зазначити, що протягом 1834-1835 років відбувалося становлення університету в місті. Доволі швидко вдалося налагодити навчальний процес та організувати побут, проте всі проблеми не були вирішені. Попри активну роботу адміністрації університету в перші роки, частина колекцій та підрозділів навчального закладу не були впорядковані належним чином. Тож, протягом 1835-1842 років продовжувалося облаштування університету в Києві. Водночас відбувалося його подальше просторове розширення, яке мало два головні напрямки. Перший був пов'язаний зі швидким збільшенням кількості студентів, наприклад, було створено студентську лікарню, а для здійснення студентами релігійних обрядів розпочала свою діяльність університетська церква. Для допомоги найбільш вихованцям університету був заснований заклад для незаможних студентів, який водночас був і засобом контролю. Другий напрямок був спрямований на створення нових та розширення вже існуючих підрозділів університету, зокрема були засновані ботанічний сад та медичний факультет.

Окрім розширення фізичного простору університету відбувалася його культурно-символічна експансія в місто. Наприклад, з 1836 року для огляду широкої публіки були відкриті колекції університету. Щорічно влаштовувалися урочисті акти, які відвідувала значна кількість мешканців Києва, проводилися відкриті публічні лекції для популяризації науки. З перших років існування Університету св. Володимира почав брати активну участь у формуванні культурного простору Києва. З кожним роком у місті все більше і більше відчувалася присутність університету, а університетська культура швидко поширювалася за межі Києва на весь довколишній регіон.

References

- (1911). *Stoletie Kievskoj pervoj gimnazii (1809-1811-1812)*. T.1. Kiev. Centralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Kyeivi (CDIAK Ukrayiny), f. 707, description. 87, case 150
CDIAK Ukrayiny, f. 707, des. 87, case. 295
Derzhavnyj arkhiv m. Kyeve (DAK), fund 16, description 371, case. 17.
DAK, f. 16, des. 377, case. 11.
DAK, f. 16, des. 465, case. 28.
DAK, f. 16, des. 465, case. 49.
DAK, f. 16, des. 469, case. 572.
DAK, f. 19, des. 1, case. 195.
DAK, f. 16, desc. 465, case. 57, 53
DAK, f. 239, desc. 1, case. 176.

- Derzhavnyj arkhiv Kyivs'koyi oblasti (DAKO), f. 1542, des. 1, case 259.
- Ernst, F. (1930). Kyiv. Providnyk. Kyiv.
- Gerbel' Vasilij Vasil'evich. Russkij biograficheskij slovar'. T. 5., 483-484 M.: tip. G. Lissnera i D. Sovko.
- Ikonnikov, V. S. (1904). Kiev v 1654-1855 godah : istoricheskij ocherk. K.: Tipografija Imperatorskogo Untversiteta sv. Vladimira.
- Kal'nickij, M. (2014). Gimnazii i gimnazisty. K.: Sidorenko V. B.
- Kapustyan, V.V. (vidp. red.). (1989). Botanichnyj sad im. akad. O.V. Fomina Kyivs'koho derzhavnoho universytetu. K.: Vyshha shk. Vyd-vo pry Kyiv. Un-ti.
- Kovalyns'kyj, V. V. (2006). Kyivs'ki miniatyury. Knyha persha. K.: Kupola.
- Nacional'na biblioteka Ukrayiny imeni V. I. Vernads'koho. Instytut rukopysu (NBUV IR), fund 28, № 859, 858, 861
- Nacional'na biblioteka Ukrayiny imeni V. I. Vernads'koho. Viddil kartohrafiyi (NBUV VK), № 22284, № 22289, 22271, 22339
- Samchuk, T. (2016). Stanovlennya universytets'koho prostoru v Kyevi (do istoriyi pershyh prymishhen' Universytetu sv. Volodymyra) *Aktual'ni problemy vitchyznyanoyi ta vsesvitn'oyi istoriyi. Zb. nauk. pr. Rivnen. derzh. humanit. un-tu* (Vyp. 27), 35-42.
- Shmal'gauzen, I. F. (1884). Botanicheskij sad. Istoriko-statisticheskie zapiski ob uchenykh i uchebno-vspomogatel'nykh uchrezhdenijah Imperatorskogo Universiteta Sv. Vladimira (1834-1884). K.: v tipografii Imp. Un-ta Sv. Vladimira
- Sherockij, K. V. (1917). Kiev. Putivoditel'. K.: Foto-lito-tipografija «S.V. Kul'zhenko».
- Shost'in, N.A. (1975). Ocherki istorii russkoj metrologii. XI - nachalo XX veka. M.: Izdatel'stvo standartov, 256.
- Shpahin, V. (2016). Beretti bachyv joho takym. Kyivs'kyj universytet. № 5 (2216). Traven'. Kapustyan, V.V. (red.). (2009). Botanichnyj sad imeni akademika O.V. Fomina, 1839-2009: putivnyk-dovidnyk. K.: Vydavnycho-polihrafichnyj centr «Kyivs'kyj universytet», 7.
- Shul'gin, V. J. (2010). Istorija universiteta Sv. Vladimira. K.: Lybid', 96.

Samchuk Taras

THE EXPANSION OF THE UNIVERSITY SPACE IN KYIV (the history of the first facilities of the university of st. Volodymyr)

The history of the first facilities of st. Volodymyr University and its situation in the city in 1830-40s were not in the centre of special research before. That's why the first period of the university existing can't be fully described. For this reason, the aim of the study is to highlight the history of the first leased buildings of st. Volodymyr University in the context of the formation of university space. The term "university space" will be applied for describing all facilities of the university. This multi-concept will be specifically used to research the university's physical space (the area of university buildings). This article is the first attempt to describe university space in Kyiv through the locating university facilities on the city space. This is the first step of reconstructing of the university life in Kyiv and studying out what features of university and city communication were in that time. The last stage of university space expansion during first period of its existence was highlighted in the

article. Particular attention was paid to the details of buildings construction. Information about the owners of facilities were also given in the article. Places of situation of university facilities in the city space of Kyiv were highlighted in this research. A lot of archived and cartographical sources were used for this purpose. The unknown archived documents were used in the article. The study analyzed details of lease contracts of employment of homes for st. Volodymyr University. The article indicates which collections and departments were located in each of the leased buildings. The main conclusions show that university covered big yards not only buildings. The facilities of university were located in different parts of the city. The st. Volodymyr University started to expand very quickly, that's why a lot of new facilities were leased during the first period of the university history.

Key words: university space, Kyiv, University of st. Volodymyr